

ВІДНОВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙ

Сходознавчі студії. – Випуск 1 (208 с.) і 2 (260 с.) // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва. – 2008. – № 9 і 12/ – Харків: ХДАДМ, 2008.

Одним із проявів українського культурного відродження 20-х рр. ХХ ст. була поява в Харкові орієнталістичної мистецтвознавчої школи Шміта – Зуммера – Гордєєва, яка за недовгий час зуміла посісти помітне місце в гуманітарній науці України того часу і справити вплив на розвиток мистецтвознавчих студій в Азербайджані, Грузії та Вірменії. (Про це докладно можна прочитати в книзі: Кочубей Ю.М., Циганкова Е.Г. “Орієнтальне мистецтвознавство в Україні в 20-х рр. ХХ ст. В.М. Зуммер (1885–1966). – Київ: НАНУ, 2005). Поклав початок цій галузі науки, як і всьому сходознавству в Україні, акад. А.Ю. Кримський. Ще у пояснювальній записці до законопроекту про створення Української Академії наук, яку підписали також Д.І. Багалій, Г.Г. Павлуцький і Є.К. Тимченко, не без його впливу багато уваги було приділено сходознавству і візантиністиці, причому питання вивчення мистецтва народів Сходу було виділено в окремий розділ.

Тут слід зазначити, що українська наука мала чим пишатися, бо орієнтальне мистецтвознавство в ті часи розвивалося лише в кількох великих країнах Європи та в Росії.

Після розгрому українського сходознавства, в тому числі й харківської школи орієнтального мистецтвознавства, тільки зрідка в періодиці з’являлися інформаційні та ювілейні статті, присвячені мистецтву народів Близького і Середнього Сходу, Кавказу, Центральної Азії, Китаю і Японії. Трохи більше і вже глибших матеріалів стало з’являтися після проголошення Україною незалежності.

Відродження українського справді професійного вивчення мистецьких надбань народів Сходу розпочалося, що на наш погляд зовсім не дивно, саме в Харкові, де ще, мабуть, жевріли залишки традицій 20-х років ХХ ст.

Вже 2001 року в Харкові відбувся захист двох кандидатських дисертацій: одна з японського мистецтва (С. Рибалко), друга з іудаїки (Є. Котляр). Потім почали з’явля-

тися обриси того, що з 2003 р. стало вважатися науковим Центром сходознавства Харківської державної академії дизайну та мистецтв. Група ентузіастів гаряче взялися за дослідницьку роботу в царині східного мистецтва, розуміючи, що науковий пошук мистецтвознавців повинен охоплювати не тільки Захід, а й Схід, бо на Сході можна знайти багату поживу як для обґрунтування загальнотеоретичних положень, так і професійних рішень у практиці живопису, скульптури, графіки, а також безліч нових, невідомих раніше мотивів для дизайну і конструктивних знахідок в архітектурі. Досить згадати примхливі орнаменти мусульманських народів, мініатюри Грузії і Вірменії, ужиткове мистецтво Китаю, давню і модерну архітектуру Японії, своєрідний світ мистецтва єврейського народу, щоб упевнитися, які творчі обрії відкриває знайомство з мистецтвом східних народів.

У 2008 р. Центр сходознавства зробив важливий крок вперед – почав видавати спеціальний випуск “Вісника ХДАДМ” під назвою “Сходознавчі студії”; вже побачили світ два випуски, які є предметом нашого розгляду, йде активна підготовка третього. Видання цього збірника здійснюється відповідно до держбюджетної теми “Схід та Захід в мистецькому просторі України: національна спадщина та інокультурний обмін”, затвердженої рішенням Вченої ради ХДАДМ.

Відкриває перший випуск збірника стаття Е.Г. Циганкової “Нарис історії сходознавчих установ у Харкові в 20–30 рр. ХХ ст.”. Щодо такого рішення укладачі Є. Котляр, С. Рибалко і О. Коваль цілком слушно заявляють у передньому слові: “Видання першого числа «Сходознавчих студій» припадає на 75-ту річницю ліквідації останніх сходознавчих установ не тільки в Харкові, але і по всій Україні. Сторінкам трагічної долі харківських сходознавців присвячено статтю, що відриває даний збірник”.

Сучасному стану мистецтвознавчих досліджень присвячено статтю Д.М. Попова

“Мистецтво та культура Сходу в контексті сучасних сходознавчих досліджень в Україні: харківська мистецтвознавча генерація”, що ніби продовжує історію орієнтальних студій у Харкові до наших днів.

Зміст обох збірників показує, що укладачі зосередили свою увагу в основному на новітніх часах, тобто на XX і XXI століттях, хоча в кожному випуску є статті А. Чекаль про здобутки археологів на Близькому Сході, змістовна стаття “Водні джерела і фонтани Криму у контексті ісламських традицій” Н. Акчуріної-Муфтієвої у другому випуску теж стосується і давніх традицій ісламського мистецтва. У цьому ж випуску вміщено рецензію фахівця з Татарстану Д. Ісхакова на її книгу про кримськотатарське декоративне мистецтво.

Зрозуміло, коло фахівців з орієнтального мистецтва в нашій країні ще дуже обмежене, тому в опублікованих збірниках бачимо лише дві постійні рубрики: “Nipponica” і “Judaica”, причому в розділі, присвяченому японському мистецтву, бачимо і китайські матеріали.

У розділі теоретичних студій (перший випуск) вміщено статтю О. Ковалю на тему, що могла народитися тільки шляхом поєднання підходів модерної лінгвістики і мистецтвознавства, в якій знайдемо багато цікавих спостережень. Крім того, у цьому ж розділі бачимо матеріал В. Резаненка і О. Подолян, дуже важливий для майбутніх дослідників, про буддійський понятійно-категоріальний апарат у китайсько-японській релігійно-філософській традиції і статтю В. Калмикової про концепт “Схід” у творчості В. Брюсова.

У двох випусках в розділі “Nipponica” опубліковано статті канд. мистецтвознавства С. Рибалко про японський національний костюм, дві статті китайського аспіранта Цу Фенглей про китайську чайну церемонію, а також дві статті японського дослідника Чієко Овакі, що стосуються перебування і діяльності Давида Бурлюка в Японії в 1921–1922 рр., і дві – китайського аспіранта Тен Жи про сучасну китайську скульптуру. Про новітні тенденції в мистецтві нецке – матеріал Ю. Тормишевої, а статтю польської дослідниці М. Фурманік-Ковальської, в якій

показано роль жінки в сучасному японському мистецтві, опубліковано у другому випуску англійською мовою.

Різноманітна і багата рубрика “Judaica”, де висвітлюються різні аспекти єврейського мистецтва, в основному, як вже зазначалося, новіших часів. Звичайно, сучасна творчість єврейських художників розвивається в загальному руслі розвитку сучасного мистецтва країн Європи й Америки, але у всі часи у творчості художників єврейського походження відчувався зв'язок із глибокими традиціями предків, корені яких на Близькому Сході.

Ціла низка статей належить мистецтвознавцям Львова, де теж завжди спостерігався інтерес до юдаїки і збереглися деякі пам'ятки сакрального і повсякденного мистецтва єврейського населення міста і цілого регіону. Серед авторів-львів'ян слід назвати Х. Бойко, В. Сусак, О. Голубець, Б. Гой, Н. Левкович, міститься також публікація зі спадщини відомої дослідниці Ф. Петряєвої (1931–2002). Бачимо також іноземних авторів: В. Градинскайте (Литва), Л. Цицашвілі (Грузія). Що стосується українських дослідників, то свої праці подали О. Коваль, Є. Котляр, О. Школьна, Б. Пінчевська. У рубриці “Varia” опубліковано матеріали мемуарного плану проф. М. Селівачова і канд. мистецтвознавства В. Сусак.

Похвальною рисою розглянутих випусків “Сходознавчих студій” ХДАДМ є багатий розділ книжкових оглядів та рецензій, де поважні фахівці, серед них і іноземні, аналізують видання, присвячені різним аспектам мистецтва Сходу.

Хотілося б, щоб у наступних випусках збірника частіше зустрічалися матеріали українською мовою і більше уваги було приділено мистецтву народів Близького і Середнього Сходу, а також мистецтву народів, так чи інакше пов'язаних зі Сходом, котрі живуть у нашій державі: кримських татар, караїмів-караїв, кримчаків, гагаузів і урумів. Бажаємо співробітникам Центру сходознавства ХДАДМ і всім причетним до видання наукового збірника “Сходознавчі студії” подальших успіхів і всяких гараздів.

Ю.М. Кочубей